

lambda nordica

lambda nordica, som grundades 1989, är en nordisk tidskrift om homosexualitet på vetenskaplig grund. Här presenteras forskning och teori inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga områdena som behandlar kvinnlig och manlig homo- och bisexualitet.

lambda nordica strävar efter att vara ett forum för diskussion och debatt och att inspirera till mer nordisk forskning kring homosexualitet. Tidskriften introducerar också den internationella litteratur som finns inom området Gay and Lesbian Studies.

Chefredaktör och ansvarig utgivare
Göran Söderström, Stockholm

Redaktörer
Göran Söderström
Lena Nilsson Schönnesson

Redaktionssekreterare
Jan Magnusson

Redigering
Greger Eman

Kassör
Staffan Hallin

Redaktion
Pål Björby, Bergen, Norge
Ingemar Fägerlind, Stockholm, Sverige
Jean Gitenet, Västerås, Sverige
Jan Magnusson, Göteborg, Sverige
Ellen Mortensen, Landås, Norge
Lena Nilsson Schönnesson, Stockholm, Sverige
Stig-Åke Petersson, Stockholm, Sverige
Lisbeth Stenberg, Göteborg, Sverige

Redaktionen adress
lambda nordica
Box 350
S-101 26 Stockholm, Sverige
Tel: +46 0(31) 773 52 85
Fax: +46 0(8) 30 47 30
E-post: lambda.nordica@rfsi.se

Utgivning
lambda nordica, tidskrift för homosexualitetsforskning utkommer med fyra häften per år om ca 64 sidor med stöd av Torsten Amund Amundsons fond, Kungl. Vetenskapsakademien, och Statens kulturråd

Pris 2000
Institutioner: SEK 450:-
Privatpersoner: SEK 245:-

Prenumerationer
Universitetsforlaget,
P.O. Box 2959, Tøyen,
N-0608 Oslo, Norge
Tel: +47 22 57 54 00
Fax: +47 22 57 53 53
E-post: subscription@scup.no

Utgivare
Universitetsforlaget
Att. Hege Ramseng
P.O. Box 2959,
N-0608 Oslo, Norge
Tel: +47 22 57 53 00
Fax: +47 22 57 53 53
E-post: hra@scup.se

Tryckeri
Wallin & Dalholm Boktryckeri AB,
Lund 2000, Sverige

© 2000 författarna och Universitetsforlaget

ISSN 1100-2573

Omslagsbild: Partnerskapet, en av de viktigaste striderna i den nordiska homorörelsen. Här är det prästen Christer Kyréus som i ett led i kampanjen för partnerskap i Sverige 1994 viger ett lesbiskt par i Robert Aschbergs program i TV3. FOTO: PETER KNUTSON.

Förord

Detta nummer av *lambda nordica* är helt och hållet ägnat historieskrivning. Eftersom RFSL fyller femtio år detta år, finns det anledning att stanna upp lite och se tillbaka på det positiva som åstadkommit i de nordiska länderna för att varje individ skall kunna förverkliga ett liv som bög eller lesbisk. Detta nummer av *lambda nordica* innehåller beställda, nyskrivna texter och redaktionen framför sitt varma tack till alla medverkande från de olika nordiska länderna.

Under senare hälften av nittonhundratalet har vi sett en radikal förändring i attityd gentemot bögar och lesbiska. Denna attitydförändring har en lång historia. Det går att urskilja fyra stora vågor av nytänkande inom den likakönade sexualitetens område under förra seklet. Den första vågen startar 1897 i Tyskland med grundandet av Magnus Hirschfeldts "Vetenskapligt Humanitära Kommitte", den första organisation som officiellt tog sig an bögar och lesbiskas sak. Här lanserades begreppet "Det tredje könet". Man såg likakönad sexualitet som ett uttryck för en särskild biologisk art. Homosexualiteten konstruerades som något inneboende i individen. Den första vågen, som ledde till bildande av ett rad stora organisationer främst i Tyskland, ägde bestånd till det nazistiska maktövertagandet 1933. En svensk som kom i kontakt med denna starka homorörelse var Eric Thorsell. Han höll upplysande föredrag om homosexualitet under Elise Ottesen-Jensens egid inom RFSU och försökte starta ett svensk förbund och en svensk tidskrift redan under trettioalet. Med nazisternas maktövertagande i Tyskland slungades emellertid synen på homosexualitet tillbaka till medeltidens mörker. Det Tredje Riket satte tusentals homosexuella i koncentrationsläger och märkte dem med en rosa triangel.

Den andra stora frigörelsevågen kom efter andra världskrigets slut. Då publicerades Alfred Kinseys böcker om den manliga och den kvinnliga sexualiteten. Alfred Kinsey visade år 1948 att 37 procent av de amerikanska männen hade någon erfarenhet av likakönade aktiviteter. Detta blev en av grundpelarna för den danska rörelsen "Forbundet av 1948", som Inge-Lise Paulsen och Vibeke Nissen visar i sitt bidrag om den danska rörelsens historia. Eftersom så många var homosexuella borde det finnas utrymme för organisationer även för lesbiska och bögar, resonerade man. Men rörelsen inspirerades av en återstod av den tidigare europeiska homohistorien och namngavs ursprungligen efter det schweiziska förbundet "Der Kreis". Kinseys fakta kring mannens sexualitet påverkade

även vänsterideologen Harry Hay, som vid samma tidpunkt skapade "The Mattachine Society" i USA. Harry Hay, som själv hade intervjuats av Kinsey, kom att tolka Kinseys slutsats att 10 procent av befolkningen var homosexuella, som att det fanns underlag för en sociokulturell massrörelse.

I Sverige blev Kinseys bok om den manliga sexualiteten presenterad i den tongivande kulturtidskriften *Prisma* redan 1948. *Prisma* redigerades av Erik Lindegren och hade ett starkt inflytande på kulturdebatten. Denna förändring i kulturklimatet gjorde det säkert lättare för Allan Hellman att starta RFSL som en svensk avdelning av det danska "Forbundet av 1948". Nils Weijdegård visar i sin beskrivning av den svenska gayrörelsens historia hur hemlighetsfullt man opererade under denna tid. Potentiellt var det en stor del av befolkningen som berördes. Kunde man bara vinna respekt och förståelse från majoritetssamhället skulle många fler ansluta sig, ansåg man. Denna långsamt uppvaknande och hukande homorörelse ägde bestånd fram till Stonewallupprorets dagar.

Den tredje stora frigörelsevägen kommer även den som en import från USA. Efter upproret mot godtyckliga arresteringar av homosexuella på gaypuben Stonewall Inn på Christopher Street i New York i juni 1969 förändras bögars och lesbiskas grundläggande inställning till homosexualitetens praxis. Nu ville man inte längre söka efter orsakerna till homosexualitet, eller be om förståelse hos en oförstående omvärld, utan man frågar i stället: "Varför får jag inte leva som homosexuell?" I det amerikanska, etniskt pluralistiska samhället uppstår Gay and Lesbian, som en etnisk gruppering bland andra.

I Sverige börjar under sjuttioalets frigörelsemarscher i amerikansk efterföljd. Den moderna rörelsen för bögars och lesbiskas samhälleliga frigörelse är i stort en vänsterrörelse. Detta visar med önskvärd tydlighet Kim Frieles bidrag om den norska, historiska utvecklingen. Det är inom vänstern man har en pragmatisk och praktisk syn på samhället, som en rationell skapelse, där vi med förnuftet som hjälp, skapar institutioner som kanaliserar medborgarnas intressen och önskemål. Den revolutionära formen passade tiden. Det är de stora barnkullarna efter kriget som driver rörelsen framåt i vänsterrevolutionär, sextioalistisk anda. Kanske skapade den starka repressionen under femtioalets ett extra revolutionärt tryck för sjuttioalets frigörelsekamp.

Vi kan se hur den finska och den isländska rörelsen tar fart efter att Gay and Lesbian har blivit slagorden för dagen. I den finländska rörelsen, som beskrivs av Olli Stålström och Jussi Nissinen, tar även transpersoner del på ett mer verkligt sätt än i den svenska rörelsen. Thorvaldur Kristinson skriver den isländska rörelsens korta historia. Det är intressant att notera att den isländska rörelsen beskrivs som en import från Europa. Reykjavik kan aldrig bli så stort att en homosexuell kultur uppstår av sig självt om man skall tro den engelske historikern William Monter, som hävdar att det krävs en storstad med minst 200 000

invånare för att en sådan kultur skall uppstå. Hela Island består av 270 000 individer. Bögar och lesbiska på Island förblir en försvinnande minoritet.

På samma sätt som andra världskriget blev ett bakslag för det tidiga nittonhundratalets homorörelse kom immunbristsjukdomen AIDS att föra homorörelsen in i en kräftgång under åttiotalet efter att den första korrekta diagnosen ställts 1981. Mycket pengar fördes till homosexuellas organisationer, som bearbetade målgruppen män som har sex med män för att förhindra utbrottet av en epidemi. Men sjuttioalets glada optimism inför samhällsutvecklingen fick en allvarlig knäck.

I alla de nordiska länderna finns ett starkt motstånd mot homosamhället från den fundamentalistiska, kristna högern, som med bibeltexter motarbetar varje form av homosexuell livsstil. Den allmänna sekulariseringen under nittonhundratalet är en av de djupt verkande, långa, historiska linjerna, som medverkar till homosamhällets etablering. Denna avkristning har i Sverige lett fram till att kyrkan skilts från staten. Vi tror inte längre på några metafysiska storheter vare sig inom (själ, ande) eller utom (Gud, Allah) våra kroppar som platser för vårt jag. Trots att New Age och nya trossamfund har etablerats i de nordiska länderna, så har förnuft och rationellt tänkande varit vägledande för de styrande, politiska organen. Den sociala ingenjörskonsten, som går ut på att skapa institutioner för att stärka och utveckla samhällsmedborgarnas intressen, har dominerat inom den socialdemokrati, som regerat under större delen av efterkrigstiden. Bögar och lesbiska har tagit plats som homo i folkhemmet.

Den fjärde stora frigörelsevägen har vi kunnat iaktta från år 1990 och framåt. Queer har blivit slagordet och den samkönade erotikens förespråkare har ytterligare radikaliserats. Återigen har influenserna kommit från USA. Queerteoretikerna ifrågasätter det heteronormativa samhällets maktanspråk. Heteronormativiteten urholkas. Dess så kallade naturliga riktighet ifrågasätts. I stället fokuserar man på den livslånga praxis, som framskapar oss som individer och vars handlingar blivit automatiserade, så att vi inte märker hur vi gör oss till män respektive gör oss till kvinnor genom hela livet. Det är genom våra handlingar vi skapar våra identiteter. Queerteorin har gett oss verktyg att analysera denna mångfald av identiteter. Med uppkomsten av ett starkt homosamhälle i de nordiska storstäderna har dels en mångfald av identiteter utvecklats, *lesbian butch*, *heterobögar*, *dragkings*, homosexuella läkare, lesbiska invandrare och så vidare, dels har samhörighetskänslan stärkts genom flitigt umgänge och många sexuella och emotionella kontakter. En rik homosexuell press har utvecklats. Det finns för närvarande fem tidningar på svenska. I en väl sorterad tidningshandel kan man finna ytterligare ett tiotal engelskspråkiga livsstilsmagasin för homosexuella. Det är med det offentliga ordets makt man kan slå tillbaka mot dumheten och intoleransen. Det ger styrka.

Den lesbiska rörelsen har haft ett avgörande inflytande på den senare tidens teoribildning. Många framstående teoretiker har sprungit fram ur opposition mot manssamhällets enögdhet. Teresa de Lauretis och Judith Butler är ett par av de främsta. Vad vi kan se framför oss i det gryende 21:a århundradet är en mängd sexuella praktiker, som skapar nya identiteter och därmed förskjuter de gamla, fixerade benämningarna, (homo, lesbian, inverterad etc.), som samtliga bildats som heteronormativitetens "det andra" – något icke önskvärt och marginaliserat. Den danske sociologen Henning Bech ser i denna förändring en post-modern identitet utveckla sig. Han ser i dessa verklighetens dekonstruktioner hur den moderna heterosexualiteten, homosexualiteten, manligheten och kvinnligheten faktiskt upplöses.

Men därmed har vi lämnat historieskrivningen och placerat oss mitt uppe i det samtida nuet. Här saknas ännu överblick och förmåga att urskilja vad som är fruktbart för framtiden.

Jan Magnusson

Handling gi'r forvandling

Klip af homobeveægelsesernes historie i Danmark

Vibeke Nissen og Inge-Lise Paulsen

Denne artikel handler hovedsagligt om Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske, LBL, (tidligere Forbundet af 1948) og, til en vis grad, om Lesbisk Bevægelse og Bøssernes Befrielsesfront. Fokus er primært på landspolitiske emner og på vigtige begivenheder, der har fundet sted i København.

De homoseksuelle organisationer i Norden har en meget stor del af æren for de store juridiske og holdningsmæssige fremskridt for bøsser og lesbiske, der er sket i den sidste halvdel af det 20. århundrede; men man må ikke glemme, at også *samfundsudviklingen* har spillet en vital rolle. Helt fundamentalt har det været, at det overhovedet er blevet muligt forstå seksualitet som noget *selvstændigt*. I vores del af verden tager vi det i dag for givet at sex og forplantning ikke nødvendigvis hænger sammen; men sådan så man absolut ikke på det da sexologien i midten af 1800-tallet 'opfandt' homo- og heteroseksualiteten som selvstændige fænomener, dvs. som *seksualiteter uden forplantningsformål*.

Eftersom dette skete på et tidspunkt hvor kernefamilien blev betragtet som samfundets ukrænkelige, ja nærmest hellige, hjørnestein, udgjorde denne selvstændiggjorte seksualitet naturligvis en alvorlig trussel – både som idé og i praksis. Under sædelighedens banner kæmpede det gode borgerskab gennem de følgende årtier brædt for at fastholde sex som noget, der kun måtte ske mellem lovformeligt gifte mennesker af hver sit køn med det formål at føre slægten videre. Men toget var kørt. Det var blevet muligt at tænke seksualitet uden at tænke forplantning, og selv om vejen frem skulle vise sig at blive lang og sej, gik udviklingen trods alt i en positiv retning – omend ad forskellige ruter for bøsser og lesbiske.

I lighed med andre mænd havde de danske bøsser ikke de store problemer med at få accept af, at de som *mænd* overhovedet havde en seksualitet; men som *bøsser* måtte de især kæmpe imod den såkaldte »forførelsesteori«, som fik katastrofale følger i første halvdel af 1960'erne. Lesbiske var også berørt af forførelsesteorien, men deres største kampe forgik på to andre fronter: Som *kvinder* måtte de kæmpe længe for retten til overhovedet at have en seksualitet – og til at denne ikke nødvendigvis havde et forplantningsformål – men desuden måtte de som *lesbiske* kæmpe deres helt egen kamp for accept af, at lesbisk sex er